

Odgojno - obrazovna integracija djece oštećena sluha

Alaber, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:077826>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MAJA ALABER

**ODGOJNO – OBRAZOVNA INTEGRACIJA DJECE
OŠTEĆENA SLUHA**

Završni rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MAJA ALABER

**ODGOJNO – OBRAZOVNA INTEGRACIJA DJECE
OŠTEĆENA SLUHA**

Završni rad

JMBAG: 0303045013, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolskog odgoja

Predmet: Pedagogija djece s teškoćama u razvoju

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: edukacijsko – rehabilitacijske znanosti

Znanstvena grana: inkluzivna edukacija i rehabilitacija

Mentor: doc. dr. sc. Mirjana Radetić-Paić

Pula, 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika
_____ovime izjavljujem da je ovaj
Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim
istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene
bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na
nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio
rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije
iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj
ustanovi.

Student

_____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____

koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

SADRŽAJ

UVOD	1
1. ZNAČENJE POJMA „OŠTEĆENJE SLUHA“ I OSNOVNA OBILJEŽJA	2
2. DJECA OŠTEĆENA SLUHA U POVIJESTI I DANAS	4
3. PODRŠKA I KOMUNIKACIJA S DJECOM OŠTEĆENA SLUHA	6
3.1 PODRŠKA I TRETMAN – UMJETNA PUŽNICA / KOHLEARNI IMPLATANT ..	6
3.2 MANUALNI OBLICI KOMUNIKACIJE	8
4. POLIKLINIKA SUVAG	11
4.1 VERBOTONALNA METODA.....	11
4.2 POSJET DJEČJEMU VRTIĆU POLIKLINIKE SUVAG.....	12
5. RODITELJSKA ULOGA.....	15
5.1 RAZGOVOR S MAJKOM JEDNOGA DJEČAKA	16
6. INTEGRACIJA DJECE OŠTEĆENA SLUHA.....	20
7. IGRA KAO POTICAJ	26
ZAKLJUČAK.....	31
LITERATURA	32
PRILOG	33
Raspored posjeta Poliklinici SUVAG	33
SAŽETAK	35

UVOD

Jeste li se ikada zapitali kako bi bilo da ne čujete zvuk ptičica s grane ili smijeh vaših najdražih? Vjerojatno jeste. Postavit će se stoga još jedno pitanje. Jeste li ikada razmišljali o tomu kako se osjeća maleno biće koje je došlo u nepoznato okruženje, pustinju tišine u kojoj se treba znati boriti bez ičije pomoći? Možda nikada niste o tomu razmišljali, a trebali biste. Obitelj i odgajatelji djetetu su najvažnije osobe. Oni ga osposobljavaju za drugačiji svijet od onoga u kojemu sami žive, svijet koji je tiši i puno manje razumljiv.

Tijekom cijele se povijesti stav prema gluhoj i nagluhoj djeci stalno mijenjao. Zajedno sa stavom, mijenjao se i pristup te metode pomoći takvoj djeci. Danas smo okruženi raznom tehnologijom i obiljem mogućnosti koje nam otvaraju vrata za stvaranje novih sredstava za pomoć gluhoj i nagluhoj djeci. Danas im dakle možemo osigurati vedriju sliku života u zajednici koja ih okružuje.

U ovome će se radu iznijeti neka od osnovnih obilježja djece s oštećenim sluhom, ali i njihov put od tišine k prvom kontaktu sa zvukom koji ih okružuje, kroz integraciju s ostalom djecom. Mnogi se odgajatelji pitaju što napraviti kada u skupinu dobiju dijete s oštećenim sluhom. Postavljaju sebi mnoga pitanja, a prvo je među njima pitanje o vlastitoj kompetenciji. Naravno da se treba cjeloživotno obrazovati, ali valja se i povesti za riječima sv. Franje Asiškoga, koji je rekao da je s djecom potrebna čašica mudrosti, bačva razuma i more strpljenja. Dijete se najviše socijalizira kroz igru s ostalom djecom. Naravno, kada se govori o igri, svijet je onoliko zanimljiv koliko smo mi radoznali. Djeca oštećena sluha istražuju svoju okolinu kao i sva ostala djeca, a mi im trebamo pružiti slobodu da se socijalno i emocionalno izgrade te da se psihički nadopunjavaju.

1. ZNAČENJE POJMA „OŠTEĆENJE SLUHA“ I OSNOVNA OBILJEŽJA

Oštećenje sluha jedno je od najčešćih prirodnih oštećenja. Ono se može definirati kao nemogućnost ili smanjena mogućnost primanja, provođenja i registriranja slušnih podražaja zbog urođenih ili stečenih oštećenja, nerazvijenosti ili umanjene funkcionalnosti slušnoga organa, slušnoga živca ili slušnih centara u mozgu (Dulčić i Kondić 2002). U prosjeku se javlja kod jednoga djeteta do troje djece na tisuću novorođenčadi. Uzroci se javljaju od začeca do staračkih dana, a dijelimo ih u sljedeće tri skupine:

- prenatalni (prije rođenja) – oko 60% oštećenja nastaje u razdoblju prije rođenja (50% uzrokuju nasljedni činitelji, a 10% različite bolesti i trovanja majki u trudnoći)
- perinatalni (za vrijeme samoga poroda i 2 tjedna nakon rođenja) – oko 10% svih oštećenja nastaje za vrijeme poroda
- postnatalni (poslije rođenja u svim životnim dobima) – oko 30% oštećenja nastaje nakon rođenja, kao posljedica gnojenoga meningitisa, neliječenih upala srednjega uha, mehaničkih povreda, izloženosti prejakoj buci i sličnome (Zrilić 2013).

Zasebnu skupinu uzroka čine razne bolesti kao što su rubeola majke tijekom trudnoće, porođajne traume, prometne nesreće, virusna oboljenja i slično. Uzroci oštećenja sluha, dakle, mogu se dogoditi od začeca do starosti. S obzirom na vrijeme nastanka oštećenja, Dulčić i Kondić (2002) razlikuju djecu u koje je oštećenje nastalo prije usvojena glasovnoga govora (djecu s prelingvalnim oštećenjima) te djecu kojoj se sluh ošteti nakon usvojena govora.

U oštećenja sluha ubrajamo gluhoću i naglušost. *Gluhoću* možemo definirati kao stanje u kojemu gubitak sluha iznosi 90 dB i više. Percepcija gluhe djece svodi se na vizualni oblik komunikacije jer gluho dijete ne može početi govoriti uporabom slušnoga aparata. *Naglušost* možemo definirati kao gubitak sluha od 20 do 90 dB, a razlikujemo tri vrste naglušosti: blagu naglušost (20 do 40 dB), umjerenu naglušost (41 do 60 dB) te tešku naglušost (61 do 90 dB) (Zrilić 2013).

Hrvatska udruga za ranu dijagnostiku oštećenja sluha opisuje okvirni obrazac urednoga razvoja slušanja i govora. U njemu se navodi kako dijete u određenoj dobi treba reagirati te, ako tako ne reagira, kada roditelji svoje dijete trebaju odvesti na testiranje sluha¹:

0 - 3 mjeseca: uznemiri se pri jakim zvukovima, mijenja brzinu sisanja na zvuk, širi oči i smiješi se kad čuje poznat zvuk

4 – 6 mjeseci: reagira na glazbu gugutanjem, očima traži izvor zvuka, zapaža zvučne igračke

7 – 12 mjeseci: okreće se i gleda u smjeru zvuka, uživa u zvukovima igračaka i zveckalica, sluša dok mu se govori, raduje se brojalicama i pjesmicama, prepoznaje i razumije česte riječi (*ne, pa-pa, mama...*)

1 – 2 godine: pokazuje imenovane slike u slikovnici, na zahtjev pokazuje dijelove tijela, slijedi jednostavne naredbe i razumije jednostavna pitanja (*Baci loptu! Poljubi bebu! Gdje su cipele?*), sluša jednostavne priče i pjesmice

2 – 3 godine: razumije razlike u značenju riječi (*ide, stane, u, na, veliko, malo, gore, dolje*), slijedi dva zahtjeva (*Uzmi knjigu i stavi je na stol!*)

3 – 4 godine: čuje osobe koje su u drugoj prostoriji, čuje televiziju ili radio kada su jednako glasni kao članovi obitelji, razumije jednostavna pitanja (*Tko? Što? Gdje?*)

4 – 5 godina: voli kraće priče i odgovara na jednostavna pitanja vezana uz njih, čuje i razumije većinu izgovorenoga kod kuće ili u vrtiću.

---

¹ Isti se obrazac nalazi u knjizi *Kako malo gluho dijete naučiti slušati i govoriti* autorice L. I. Rulenkove (2015).

2. DJECA OŠTEĆENA SLUHA U POVIJESTI I DANAS

Promatrajući povijest života djece oštećena sluha, nailazimo na nehuman pristup koji je bio najizraženiji u vremenu kada je vladala surova borba za život te kada su samo najsnažniji preživljavali. U europskome robovlasničkom društvu primjer je nehumanoga ponašanja prema djeci to što su djecu s raznim nedostacima ostavljali u divljini. Katkada je sudbinu takvoj djeci određivao otac. Srednji vijek nije donio puno promjena, no smatralo se i naglašavalo da su različita oštećenja Božja kazna za kakav grijeh koji su počinili predci.

Tek se u razdoblju humanizma (14. i 15. st.) i renesanse (14. do 16.st.), kada se promijenio cjelokupni stav prema čovjeku, a pogotovo njegovoj tjelesnosti, promijenio i stav prema djeci s tjelesnim nedostacima i poteškoćama u razvoju. Za njih se organizirala posebna nastava i pokušavalo ih se radno osposobiti (Dulčić i Kondić 2002). Potkraj 19. stoljeća počinje sagledavanje uzroka oštećenja te traženje načina za pomaganje djeci oštećena sluha. Tada se počinju javljati prve odgojno-obrazovne ustanove, a razvija se i specijalna pedagogija koja omogućava potpuno drugačiji pristup djeci s oštećenjem sluha. Djeca s oštećenjima time se počinju i socijalno integrirati u društvo.

U Hrvatskoj su danas najpoznatije dvije ustanove koje su vrlo važne roditeljima i djeci s oštećenim sluhom: Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ i Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG. Obje ustanove imaju središte u Zagrebu. Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ ustanova je koja se bavi pružanjem usluga djeci oštećena sluha, djeci uredna sluha s poremećajem govorno-jezične komunikacije, djeci s komunikacijskim poteškoćama iz spektra autizma i pervazivnoga razvojnog poremećaja te djeci s višestrukim poteškoćama, od rođenja do 21. godine života. Centar provodi programe odgoja i psihosocijalne rehabilitacije za djecu predškolske dobi, program odgoja i psihosocijalne rehabilitacije za djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi, program audiorehabilitacije i logoterapije, program osnovnoškolskoga odgoja i obrazovanja te program srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja.²

---

² O centru i programi, <http://centar-sraskaj-zg.skole.hr/centar>, s mreže preuzeto 7. svibnja 2016.

Poliklinika SUVAG zdravstvena je ustanova u kojoj se provodi medicinska dijagnostika i rehabilitacija osoba oštećena sluha i govora. Primjenjuju se teorijske postavke, metodološki postupci i elektroakustička oprema verbotonalne metode. Uz medicinsku dijagnostiku i rehabilitaciju osoba s poteškoćama u govornoj komunikaciji (oštećenja sluha i/ili govora), provodi se odgoj i obrazovanje djece oštećena sluha i/ili govora, znanstvenoistraživačka djelatnost i verbotonalna edukacija stručnjaka u zemlji i inozemstvu, podučavaju se strani jezici po audiovizualnoj globalno-strukturalnoj metodi (primjenom verbotonalnoga sistema) te se provode i druge prateće djelatnosti.³

Danas se vodi temeljna briga o osobama s posebnim potrebama općenito, što uključuje i djecu s oštećenjem sluha. Po saznanju da njihova djeca imaju oštećen sluh, roditelji se upućuju u ustanove koje im mogu pružiti kvalitetnu brigu i razumijevanje. Djeca se uključuju u redovite vrtiće i škole te posebne odgojno-obrazovne ustanove prema potrebama pojedinoga djeteta. Vrtići i škole postaju opremljeni i spremni za rad s djecom oštećena sluha te potiču integraciju s ostalom djecom u skupini. U Hrvatskoj se od rujna 2002. godine u svim rodilištima vrši provjera sluha pa svu novorođenu djecu pregledaju prije otpuštanja iz rodilišta (Zrilić 2002)

---

³ O nama, <http://www.suvag.hr/>, s mreže preuzeto 7. svibnja 2016.

3. PODRŠKA I KOMUNIKACIJA S DJECOM OŠTEĆENA SLUHA

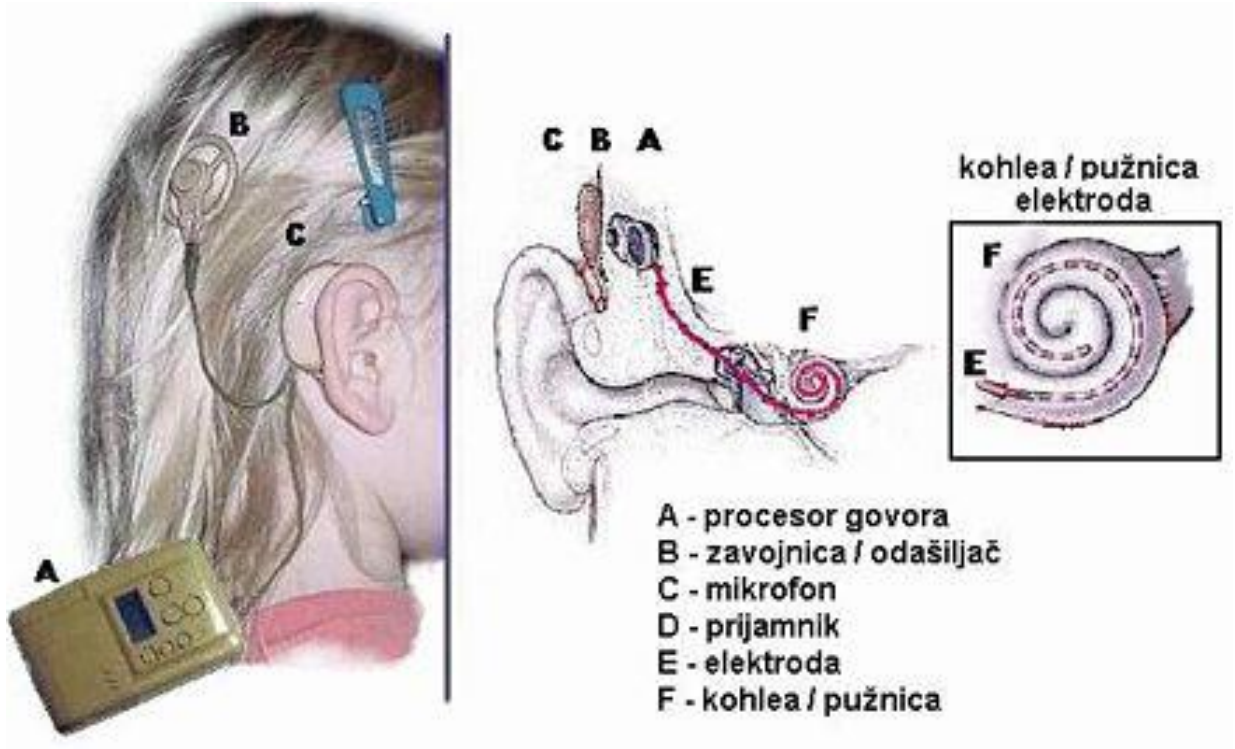
Dijete rođeno s oštećenjem sluha nije bezglasno. U prvih 6 mjeseci plače, smije se i ponekad guče. Na neugodne podražaje i ugodu reagira glasanjem. Roditelji teško sami otkrivaju gubitak sluha, čak i do 10. mjeseca života (Zrilić 2002). Ulazak u svijet zvukova djetetu olakšava umjetna pužnica (kohlearni implatant). Kada se govori o komunikaciji s djecom oštećena sluha, ona je teža što je oštećenje veće. Jednako je i kod govora djeteta oštećena sluha. Djeca se oslanjaju na osjetilo vida, odnosno čitanje s usana i lica.

3.1 PODRŠKA I TRETMAN – UMJETNA PUŽNICA / KOHLEARNI IMPLATANT

Kohlearna implantacija u svijetu se razvila u posljednjih 30 godina kao medicinski postupak koji teško naglušim i gluhim osobama djelomično obnavlja auditivnu percepciju (Ivasović i Andrijević-Gajić, 2008). Poliklinika SUVAG informira i savjetuje te pregledava osobe oštećena sluha. U SUVAG-u se saznaje o umjetnoj pužnici, koja se još naziva i kohlearni implatant. Opisuju je kao vrstu elektroničkoga slušnog pomagala. Naime ugradnjom elektrode u pužnicu zaobilaze se oštećene slušne stanice te se podražaj dovodi do ogranaka slušnoga živca i na taj se način omogućuje čujnost i u slučajevima kada je, zbog jačine oštećenja, nije moguće postići ostalim slušnim pomagalima. Slušni aparat sastoji se od vanjskoga tijela (mikrofona), procesora govora i prijenosnika te unutarnjega dijela (prijemnika/stimulatora) i elektrode.

Mikrofon pretvara akustički signal u električni te ga šalje u procesor, gdje se on kodira te zavojnicom odlazi u dio umjetne pužnice. Cijeli proces traje tek nekoliko milisekundi pa je njime omogućeno bezbrižno slušanje u realnome svijetu. Umjetna pužnica namijenjena je djeci i odraslim osobama. Najbolji su kandidati za kohlearnu implantaciju osobe s teškom ili potpunom senzoričkom gluhoćom na oba uha, djeca u dobi do 2 godine, osobe sa stečenom gluhoćom, visoko motivirane osobe s realnim očekivanjima (u djeteta i obitelji) te osobe koje ne ostvaruju korist od klasičnih slušnih pomagala (Ivasović i Andrijević-Gajić, 2008.). Činitelji koji utječu na korisnost umjetne

pužnice su dob pri operaciji, prohodnost pužnice i provodljivost slušnoga živca. Zato je kod djece najbolje provesti operaciju u što ranijoj dobi.

Slika 1: Umjetna pužnica⁴

Operaciji prethodi prijeoperacijska dijagnostika, kojoj je svrha:

- točno utvrditi jačinu gubitka sluha, a time i indikacije za operaciju
- utvrditi postojanje povoljnih, ali i nepovoljnih činitelja za operaciju kako bi im se prilagodili kirurški i rehabilitacijski postupci te dobile što potpunije informacije o predvidljivom uspjehu nakon ugradnje umjetne pužnice
- audiološka: tonska audiometrija, verbotonalna audiometrija, govorne audiometrije, audiometrija moždanoga debla, otoakustička emisija, elektroaudiometrija, funkcionalne pretrage slušanja
- vestibularna elektronistagmografija

⁴ http://www.puznica.hr/images/ci_shema.jpg , s mreže preuzeto 7. svibnja 2016.

- psihološko ispitivanje
- neurološki pregled
- prijeoperacijska rehabilitacija.⁵

Nakon operacije nužna je svakodnevna uporna rehabilitacija da bi se razvilo slušanje i govor. Ako je rehabilitacija uspješna, razdoblje se gluhoće nadoknadi i dijete nakon određenoga vremena može govorno-jezično funkcionirati kao i ostala djeca iste dobi.

Djeca s ugrađenim kohlearnim implantom uz malo opreza mogu sudjelovati u svim aktivnostima. Potrebno je samo pripaziti da vanjski dijelovi aparata ne dođu u dodir s vodom, izbjegavati aktivnosti koje mogu uzrokovati ozbiljne udarce u glavu i smanjiti izloženost statičkome elektricitetu (Ivasović i Andrijević-Gajić 2008).

3.2 MANUALNI OBLICI KOMUNIKACIJE

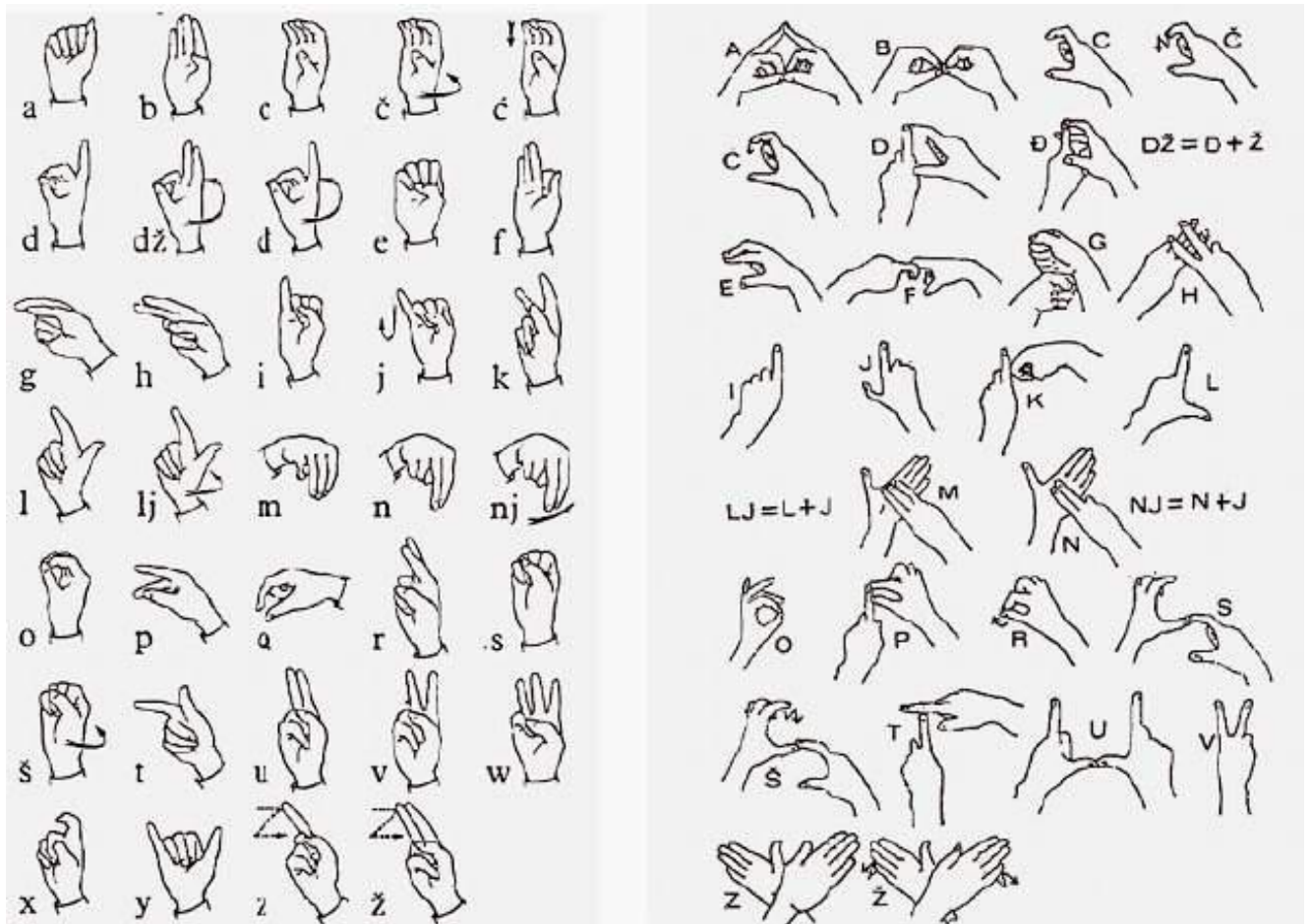
Kada govorimo o komunikaciji s osobama oštećena sluha, govorimo zapravo o trima manualnim oblicima komunikacije:

- ručnim abecedama
- znakovnome jeziku – izvorni znakovni jezici svih nacionalnih manjina gluhih, u našem slučaju hrvatski znakovni jezik
- oralno-znakovnoj komunikaciji.

Ručne abecede zapravo su tri puta sporija manualna forma glasovnoga govora. Njima se može komunicirati oko 60 riječi u minuti, dok se glasovnim govorom u prosjeku izriče oko 180 riječi u minuti (Bradarić-Jončić 2000). Broj znakova odgovara broju slova u abecedi pojedinoga jezika, što znači da je taj broj za svaki jezik drugačiji. Ručne su abecede poprilično spor način komunikacije. Postoje jednoručna abeceda ili daktilologija i dvoručna abeceda ili hirologija.

---

⁵ Prijeoperacijska obrada: <http://www.suvag.hr/prijeoperacijska-obrada/>, preuzeto 7. svibnja 2016.

Slika 2: Jednoručna i dvoručna abeceda⁶

Znakovni jezik samosvojan je jezični sustav, što znači da ima vlastita gramatička pravila, te je on prvi jezik gluhih osoba. Za osobe koje čuju jednak je stranim jezicima. Znakovni jezik nije univerzalan. Svaka država ima svoj nacionalni znakovni jezik, a postoje i regionalni znakovni jezici te internacionalni znakovni jezik, koji se rabi na kongresima i festivalima (Ivasović i Andrijević-Gajić, 2008). Znakovi, odnosno riječi, nastaju djelovanjem šaka, ruku, trupa, glave i lica.

Česta je predrasuda da gluho dijete koje nauči znakovni jezik neće naučiti govoriti. Naprotiv, budući da je centar za govorni i znakovni jezik na istome mjestu u

⁶ <http://pravopis.hr/images/slova-3-4.jpg>, s mreže preuzeto 7. svibnja 2016.

mozgu (lijeva hemisfera), temelj u prvome jeziku olakšat će usvajanje drugoga jezika u ranoj dobi (Ivasović i Andrijević-Gajić 2008).

Oralno-znakovna komunikacija oblik je komunikacije koji uključuje govorni jezik i leksičke jedinice znakovnoga jezika, a ponekad i ručne abecede. Autorice Ivasović i Andrijević-Gajić (2008) smatraju da ta vrsta komunikacije nije prikladna za djecu zbog izloženosti dvama nepotpunim jezičnim sustavima.

4. POLIKLINIKA SUVAG

Poliklinika SUVAG mjesto je gdje se može pronaći stručna i pravovremena pomoć. Poliklinika SUVAG zdravstvena je ustanova u kojoj se provodi specijalističko-konzilijarna zdravstvena zaštita osoba s poteškoćama u govornoj komunikaciji. Edukacija i rehabilitacija ostvaruju se verbotonalnom metodom. U Poliklinici SUVAG u predškolske su programe uključena djeca sa slušnim oštećenjem i djeca s govorno-jezičnim oštećenjem. Svakodnevni, kompleksni odgojno-obrazovni program (od 5, 6 ili 10 sati dnevno) prožet je rehabilitacijskim elementima i obogaćen specifičnim pokretnoplesnim i glazbenim aktivnostima. Programi se provode uz uporabu elektroakustičke opreme.⁷

4.1 VERBOTONALNA METODA

Utemeljitelj je verbotonalne metode akademik Petar Guberina, što ga ujedno čini i osobom koja joj je ponajviše pridonijela. Od dana kada je predstavio mogućnost primjene verbotonalne metode u međunarodnim znanstvenim krugovima pa sve do danas, verbotonalna metoda se razvija, primjenjuje i oslanja na ono za što je i stvorena – odnos čovjeka, govora, jezika i slušanja. Tijekom rehabilitacije verbotonalnom metodom djeca istovremeno uče razumjeti i govoriti jezik, odnosno uče spontano govoriti. Ljudi iz mnogih zemalja dolaze u SUVAG kako bi učili o verbotonalnoj metodi. Danas postoji više od 500 ustanova (u 70 zemalja, na svim kontinentima) u kojima se verbotonalna metoda podučava, a još je veći broj ustanova koje se njome koriste u svojem radu (Rulenkova 2015).

Gluhome je djetetu oštećen put koji vodi do slušnoga centra u kori velikoga mozga. Sam slušni centar nije oštećen, no do njega ne stižu slušni podražaji. Zadaća je verbotonalnoga sustava aktiviranje slušnoga centra. Kako bi objasnio verbotonalnu metodu, profesor Guberina uspoređivao je slušni centar s ostalim organima, ili čak ekstremitetima (rukama i nogama), koji gube funkciju ako se zbog kakve ozljede redovito ne koriste (Rulenkova 2015).

---

⁷ Dječji vrtić SUVAG, <http://www.youblisher.com/p/782038-Djecji-vrtic-SUVAG/>, s mreže preuzeto 7. svibnja 2016.

Primjenom temeljnih principa verbotonalnoga sustava, akademik Guberina i njegovi suradnici razradili su sljedeće postupke na putu k zadanome cilju:

- vibrotaktilna faza (uz uporabu vibracijske ploče)
- audiovizualna metoda
- fonetska ritmika
- stimulacije pokretom
- glazbene stimulacije
- piktografska ritmika (Rulenkova 2015).

4.2 POSJET DJEČJEMU VRTIĆU POLIKLINIKE SUVAG

Na moj upit za posjet poliklinici SUVAG pristigao je pozitivan odgovor te mi je pružena prilika da se upoznam s osnovama svakodnevnoga rada s djecom oštećena sluha.⁸ Promatrala sam rad dviju vrtićkih skupina. Poliklinika SUVAG ima 20 skupina djece, od kojih su 3 skupine s djecom oštećena sluha. Dječji vrtić radi cijeli dan, no dvokratno. Prijepodne roditelji dovode djecu najkasnije do 8:00 ili 8:15 sati, a dolaze po njih oko 12:40 ili 12:50 sati. Poslijepodne roditelji dovode djecu od 13:00 do 13:15, a dolaze po njih između 17:50 i 18:00 sati. Moj je posjet bio za vrijeme prijepodnevnoga rasporeda. Posjećivala sam dvije skupine djece sa slušno-govornim oštećenjima. U objema je skupinama po sedmero djece od 3 do 7 godina. Većina je djece dulje uključena u rad skupina, što je vidljivo po njihovim reakcijama i razini suradnje. Pratila sam rehabilitacijsko-edukacijske aktivnosti obiju skupina – skupine *Sakić* i skupine *Ivančić* – a ujedno sam sudjelovala i u glazbenim stimulacijama sa skupinom *Sakić* i stimulacijama pokretom sa skupinom *Ivančić*. Prisustvovala sam također i individualnoj slušno-govornoj rehabilitaciji djevojčice iz skupine *Sakić*, kojoj je odgođen ovogodišnji polazak u školu kako bi se za nju što bolje pripremila. Djeca nove pojmove teško pamte pa je na tome s njima potrebno više rada. Uz pjevanje i taktiranje sa štapićima izvode pjesmicu *Mali sat*, a djevojčica govori što vidi na slikama, ponavlja što profesorica kaže i slično.

---

⁸ Radu je priložen raspored posjeta Poliklinici.

Tijekom rehabilitacijsko-edukacijskih aktivnosti primijetila sam kod djece trud i želju za radom i za govorom. Djeca su se trudila, a dopušteno im je da istražuju svoje okruženje jednako kako to u vrtiću čine i djeca koja čuju. Pri upoznavanju su mi se predstavili i pitali me kako se zovem, zajedno smo zamišljali snjegovića, pjevali mu, izrađivali smo slikopriču o jednome dječaku te razgovarali o godišnjim dobima.

Vrlo su zanimljive bile i glazbene stimulacije te stimulacije pokretom. Na satu glazbenih stimulacija posebna se pozornost usmjerava na dva osnovna elementa govora: ritam i intonaciju, koji govoru daju bogatstvo emocija (Rulenkova 2015). Pri glazbenim stimulacijama djeca su imitirala ritam kroz zvuk bubnja, obrađivala su vokale koje su više puta ponavljala i osjećala te su prepoznavala je li vokal grub ili nije. Izvodila su iracionalnu brojalicu, pri kojoj pokret strogo prati ritam te tako pomaže pamćenju, a izvodila su i pjesmicu *Mali sat*. Raspoznavala su kako kuca mali, a kako veliki sat – naime mali kuca sitno, a veliki kuca glasnije i sporije.

Djeca su uživala u slušanju imitiranja kucanja maloga i velikoga sata lupkanjem štapića. Pritom su se kretala oko stolica brzo ili sporo, ovisno o kucanju sata. Profesorica je brže ili sporije lupkala štapićem te je ponekad i zastala, a djeca su to pratila pokretom. Osim takva pristupa, s djecom se radi i s ostalim glazbenim instrumentima, no pri posjetu sam vidjela samo opisani način rada. Glazbene stimulacije otvaraju nove putove punoga razvoja govora osoba oštećena sluha. To je uvjetovano i činjenicom da moždane strukture lakše percipiraju pjevanje i ritam (Rulenkova 2015).

Pri stimulacijama pokretom s djecom sam plesala uz zvukove kiše i igru *Miš*, u kojoj po mišu pada kiša, a on se treba sakriti da ne pokisne. Zvuk kapi pušten je s CD-a, a mi smo zamišljali kako jedna po jedna padaju te smo ih pokušavali uhvatiti. Djeca nisu znala da će ih nakon tih kapi dočekati grmljavina, koja ih je svojim zvukom uplašila. Čuli smo i pljusak, koji su djeca znala razlikovati od običnoga kišnog dana. Nakon što smo hvatali kapi, netko je bio oblak iz kojega su kapi padale, a djeca su ih trebala čuti i uhvatiti.

Stimulacije pokretom čine dvije uzajamno povezane cjeline, a to su harmonija tijela te slušanje, govor i jezik. Pokretima se postiže optimalno razumijevanje i prenošenje prozodijskih elemenata govora (intonacije, ritma, intenziteta, napetosti,

trajanja, naglaska, pauze) (Rulenkova 2015). Pojedini glas ima svoj intenzitet, napetost, vrijeme, smjer kretanja i kvalitetu.

5. RODITELJSKA ULOGA

Nedvojbeno je da je obitelj prva i temeljna odgojna institucija koja je važna svakome djetetu, a posebice djetetu s poteškoćama. Obitelj je mjesto gdje svako dijete treba naći utjehu, toplinu i razumijevanje. Stav roditelja prema vlastitome djetetu s poteškoćama i njegovoj rehabilitaciji posebno je važan. Malo dijete ponajprije reagira na majčin glas. Majka je posebna osoba svakome djetetu, ona je ta koja se provlači kroz sve što dijete prolazi da bi pravilno raslo, razvijalo se, a time i socijaliziralo. Djetetova primarna okolina mora biti kvalitetna kako bi ono izgradilo vlastitu ličnost.

Da bi roditeljstvo bilo što uspješnije i da bi se djeca što bolje razvijala, potreban je sustavni rad s roditeljima. Cilj je roditelje educirati o stanju njihova djeteta. Roditelje treba uputiti što da rade, što bi još mogli učiniti da svojem djetetu olakšaju integraciju i slično. Emocionalni poremećaji česta su pojava kod roditelja djeteta s oštećenim sluhom ili bilo kojom drugom poteškoćom. Ti roditelji djecu ponekad odbace ili čak pretjerano štite. Ni jedna ni druga krajnost nije dobra za dijete.

Podrazumijeva se da je dijagnoza oštećenja sluha za svaku obitelj stresna. Po saznanju da njihovo dijete ima oštećenje sluha, roditelji prolaze kroz strah, tugu, osjećaj srama i krivnje. Nakon određenoga vremena obično dolazi do smirenja, prilagodbe i pronalaženja ravnoteže te se roditelji usmjeravaju pronalasku pomoći. Jasno je da će im trebati puno više strpljenja, truda i zadovoljavanja većih potreba da bi dijete uspješno odraslo. Roditelje treba ponajprije upoznati s oštećenjem sluha i njegovim posljedicama za njih i njihovo dijete. Osim rehabilitacijskih tretmana s djetetom, postoje i individualna ili grupna savjetovališta za roditelje djece oštećena sluha. U njima roditelji razrješavaju svoje tjeskobe i pitanja, da bi što bolje radili roditeljski posao. Važno je roditelje uključiti u načine pomoći koje dijete prima od određene institucije, i to pružanjem redovitih informacija o napretku te zadavanjem zadataka koje kod kuće sami mogu izvršavati s djetetom.

Što se prije postavi dijagnoza i što prije krene rehabilitacija, to će i rezultati biti bolji. Rana rehabilitacija odnosi se na rehabilitaciju djece do treće godine. Organizacija rada uvijek je individualna s djetetom i njegovom obitelji (Rulenkova

2015). Majka treba uvijek biti prisutna s djetetom, pa tako i pri individualnim rehabilitacijama. Nužno je da roditelji vjeruju rehabilitatoru, vesele se svakome djetetovu uspjehu i budu usmjereni na uspjeh bez odustajanja. Roditelji se trebaju posvetiti i pristupu djeci. Na primjer, roditelj kao djetetova najbliža osoba ne smije pokazati uznemirenost pri nerazumijevanju djetetovih želja, ne smije prisiljavati dijete koje još nije spremno na govor te, što je najvažnije, treba uvijek biti strpljiv. Roditelji se moraju pobrinuti za to da ne budu skloni pretjeranoj popustljivosti i pretjeranom šticeanju djeteta. Ne smijemo zaboraviti da su gluha i nagluha djeca jednako inteligentna kao i sva ostala djeca te se prema njima valja tako i odnositi.

Uloga roditelja u poboljšanju pismenosti svojega djeteta ostvaruje se kroz:

- učenje jezika kroz igru
- pozitivan utjecaj roditeljske navike čitanja
- zajedničko čitanje, posjete knjižnici
- nuđenje slova ranije nego što bi ih ponudili djeci koja čuju
- igranje igara s karticama, magnetnim slovima, kockama sa slovima
- ispisivanje pojmova na kartončice
- obljepljivanje stana karticama s nazivima predmeta
- igre riječima (vizualnim i znakovnim obilježjima)
- rano poticanje na pisanje (škrabanje)
- povezivanje konkretnoga iskustva s pisanjem.

(Ivasović i Andrijević-Gajić 2008)

5.1 RAZGOVOR S MAJKOM JEDNOGA DJEČAKA

Cilj mi je bio saznati kako se osjeća obitelj koja se suočila s gluhoćom. Pronašla sam jednu hrabru i upornu majku, koja mi je omogućila da razgovaram s njom o životu njezina sina, sada 17-godišnjega vrijednog i upornog učenika srednje škole. Razgovoru s njom prisustvovao je i sam dječak (u daljnjemu tekstu dječak ili H.). Majka je rekla da su joj cijela trudnoća i porod protekli normalno te da nije bilo

nikakve naznake budućih poteškoća. Tih se godina u bolnicama nije obvezno pregledavao sluh svakoga rođenog djeteta kao što se to čini danas. Tada su liječnici još uvijek pri prvoj kontroli nakon poroda pregledavali sluh zvonjenjem zvoncem u djetetovoj blizini. Po djetetovim se reakcijama ocjenjivalo čuje li dijete ili ne čuje. Dječak H. je po riječima njegove majke reagirao, a reagirao je i tijekom prvih mjeseci, no vjerojatno se radilo o dječjim reakcijama na svjetlost, normalnim dječjim refleksima ili čemu sličnome. Tek kada je H. napunio jednu godinu, roditelji su shvatili da ih on pri dozivanju ne čuje. Liječnica opće prakse roditelje je poslala u Slavonski Brod na pregled sluha, što roditelji pamte kao vrlo neugodno iskustvo. Kada su došli u Slavonski Brod, liječnik im je rekao da u toj ustanovi ne snimaju sluh, ali ih je i upozorio da, ako zaista misle da im dijete ne čuje, „zaborave sve gluposti poput umjetnoga uha i sličnih rješenja te da se pomire s tim da njihovo dijete ne čuje i da je to jednostavno tako“. Za majku je taj prvi kontakt bio veliki šok. Nakon toga iskustva, liječnik ih je uputio svojemu kolegi u Klaićevu bolnicu, gdje su mogli snimiti sluh. U Klaićevoj su bolnici svi bili vrlo ljubazni, uspavali su dječaka i snimili sluh. Došlo je vrijeme za suočavanje sa stvarnošću. Liječnik im je rekao da njihovo dijete ne čuje i odgovorio na pitanja. Uputio ih je u Polikliniku SUVAG, gdje su dobili daljnje informacije. U SUVAG-u su im pojasnili da postoje umjetne pužnice, koje su tada bile relativno nove. Kod nas se takve operacije uglavnom nisu provodile, nego su pacijenti zbog njih odlazili u Njemačku ili u Ameriku. U to su se vrijeme operacije i plaćale te su koštale između 30 i 40 tisuća njemačkih maraka. Obitelj se prijavila za pomoć preko braniteljske udruge u kojoj je bio dječakov otac. H. je bio jedno od desetero djece koja su dobila pomoć. Nedugo nakon toga započela je akcija „Dajmo da čuju“, koja je uvelike pomogla da se prikupi novac za operacije jer mnogi roditelji za to nisu imali dovoljno sredstava.

Dječak H. s nepune je 3 godine (2 godine i 9 mjeseci) operiran u Vinogradskoj bolnici. Operacija je prošla bez poteškoća. Dugo su trajale pretrage i pripreme za operaciju. Mnoga djeca nisu ni mogla na operaciju zbog mnoštva razloga. Operacija je vrlo složena, što ne može svako dijete podnijeti. Po operaciji započinje procedura s Poliklinikom SUVAG, gdje je dječak H. išao na podešavanje sluha. U to vrijeme ni u Poliklinici nisu imali puno iskustva. Majka kaže kako se sjeća nekih pitanja koja su im postavljali, poput „Čuje li H. pticu na grani kako cvrkuće?“, na što je ona odgovarala da dijete ne zna ni prepoznati pticu, a kamoli njezin cvrkut. U SUVAG-u su joj rekli da

će dijete nakon godine dana čuti i govoriti, no stvarni je proces bio puno teži. Zbog te su se pogrešne informacije osjećali nemoćno i bojali da su negdje pogriješili kada su uvidjeli da oporavak ne ide predviđenim tijekom. Radi se o procesu koji je puno dulji, kaže majka. Cijelu je godinu nakon operacije dječak H. pohađao vrtić u SUVAG-u. Ni sam taj vrtić nije bio kao danas, nije bilo toliko mogućnosti jer je bio razmjerno nov i više se pozornosti posvećivalo školi. Dječaku je privikavanje na umjetnu pužnicu bilo jako teško, bio je prilično nervozan, a i roditelji su bili stalno uznemireni jer nisu znali je li mu štogod preglasno ili pretiho. S istim su se problemom suočavali i stručni suradnici na podešavanju sluha jer H. nije shvaćao što znači glasno, a što tiho te im to nije mogao ni reći. Nakon godine u SUVAG-u vratili su se u Novu Gradišku, gdje je H. išao u vrtić s djecom koja čuju te je tri puta tjedno odlazio kod logopeda, no samo na pola sata, što su roditelji smatrali nedovoljnim. Roditelji su, osim kod logopeda, išli i na privatne vježbe kod osobe koja im je puno pomogla, osobito pri razgibavanju svih organa (primjerice čeljusti) koji omogućuju govor. Na vježbe su odlazili svaki dan na sat vremena te i danas smatraju da su dječaku puno pomogle.

H. je progovorio tek pred polazak u školu. Pomoglo mu je što je naučio čitati pa je spajao slogove i naučio izgovarati slova. I danas mu je lakše ako pročita pa izgovori. Kada sam pitala majku što doktori smatraju uzrokom gluhoće, rekla je da ni sami ne znaju jer porod je bio u redu. Upalu uha nije imao. Jedini je mogući uzrok prema njima genetski, jer u daljnjoj obitelji ima gluhih (teta H.-ova oca ne čuje te ima gluhoga muža i troje djece koja čuju). Moguće je da su se genetske predispozicije prenosile sve do H.-a. I danas mu je vrlo otežano razlikovanje padeža i njihovo smještanje u rečenicu, iako puno čita i uči strani jezik. Danas H. više ne ide na vježbe jer pored škole za to nema vremena. Kada gleda televiziju, potrebna mu je tišina da bi razumio što se govori. Ako netko govori jako brzo, teško mu je razumjeti. Majku sam pitala što misli o znakovnome jeziku. Rekla da je smatrala da bi se H., jednom kada ga usvoji, mogao na njega previše oslanjati. Bojala se da mu znanje znakovnoga jezika ne umanjuje motivaciju za učenjem govora. Kada je H. počeo govoriti, majka mu je rekla za znakovni jezik i ponudila da ga nauči, misleći da će mu biti koristan jer ne čuje kada skine aparat, ali dječak nije htio. Otkada ima umjetnu pužnicu, H. jako dobro zna da na nju mora dobro paziti, da ne smije pokisnuti i slično. Kada krene spavati, stavi je u kutijicu za sušenje zajedno s tabletama za sušenje. Ponekad je treba rastaviti i obrisati jer je vrlo važno da uvijek bude čista.

U Republici Hrvatskoj djeca do 18 godina imaju pravo na baterije za umjetnu pužnicu, a poslije 18. godine nemaju više na njih pravo, nego ih moraju sami kupiti. Jedna baterija košta 9 kuna, a H. koristi 3 baterije koje traju samo 3 dana. Udruga roditelja potpisala je zbog toga i peticiju, ali ne znaju hoće li se što promijeniti. Bilo je jako lijepo čuti koliko su zahvalni odgajateljici koja je H.-a u vrtiću prihvatila te ga približila djeci koja čuju. Isto je činila i učiteljica u prva dva razreda osnovne škole, što je njemu i njegovim roditeljima jako puno značilo. Roditelji su se jako bojali hoće li ga ostala djeca ismijavati, pogotovo kada bi, primjerice, dobili zadatak da napamet nauče pjesmicu. H. je pjesmicu uvijek bez problema mogao upamtiti, no nije ju mogao ispravno izgovoriti. Prema majci, najteži mu je predmet u školi bio Priroda i društvo zbog težih riječi i puno opisa koje je valjalo naučiti. Premda mu je i danas teško neke stvari izgovarati, H. je likovno nadaren, jako je talentiran za crtanje i slikanje. Stekao je i izvrsne radne navike upravo zbog svih obaveza koje je imao od malena.

Kada je H. išao u osnovnu školu, većina mu je učitelja izlazila ususret. Majka smatra da je to za njega bio dvosjekli mač. Kao primjer navodi Povijest, predmet za koji su u mu u osnovnoj školi izlazili ususret toliko da ga je on tek sada, u srednjoj školi, zavolio jer je tek dobio priliku da se sam trudi i istražuje. Sam dječak kaže da mu je bolje sada, u srednjoj školi, gdje nema privilegija, nego se sam mora truditi. Radi se o prekrasnom, upornom mladiću koji se želi dalje školovati i raditi ono što voli. To je ono što ga motivira. Iako će mu uvijek nedostajati tri godine tijekom kojih nije čuo, a i dodatne godine koje su mu trebale da progovori, on je uporan i nije mu teško daleko putovati do srednje škole koju je sam izabrao. Htio je naime upisati srednju školu za arhitektonske tehničare, a nje nema u županiji u kojoj stanuje. Trenutačno se najviše brine zbog mature, koja je upravo pred njim, jer je želi riješiti što bolje kako bi otišao na fakultet.

6. INTEGRACIJA DJECE OŠTEĆENA SLUHA

Odgajno-obrazovna integracija djece oštećena sluha u pravilu se ostvaruje u okvirima oralnoga pristupa, bez korištenja znakovnim jezikom ili drugim manualnim sustavima komuniciranja s gluhom ili nagluhom djecom. Dok je nekada pojam integracije naglašavao prilagođavanje djeteta s posebnim potrebama okolini, današnji programi trebaju pretpostavljati i prilagođavanje okoline takvome djetetu (Zrilić 2013).

Djeca oštećena sluha oslanjaju se na ostala osjetila, a osobito je naglašen osjet vida u korelaciji s dodirrom, pokretom i ritmom, što znači da se trebamo posvetiti tome da se igramo i potičemo upravo njihov razvoj.

Smiljana Zrilić (2013) u svojoj knjizi *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole* iznosi neke praktične savjete koji se odnose na subjektivne i objektivne okolnosti komunikacije s gluhim osobama, pa tako i s djetetom u odgojno-obrazovnim uvjetima:

- Nastojte uvijek sami ostvariti kontakt s gluhim i nagluhim djetetom na njemu najprihvatljiviji način (govorom, pokazivanjem, nekom znakovnom komunikacijom ili čime sličnim).
- Potrebno je provjeriti je li dijete doista u cijelosti razumjelo, za što nije dovoljno samo njegovo klimanje glavom.
- Treba paziti na osvjetljenje lica, da ne bude u sjeni i na prevelikoj udaljenosti. Osobito je na to potrebno pripaziti u grupnim situacijama.
- Odgajatelj treba govoriti umjereno, razgovijetno, s naglaskom na ritam i intonaciju, te se pri govoru treba okrenuti prema licu djeteta kako bi dijete moglo očitati govor s usana.
- Odgajatelj treba biti spreman na ponavljanje, korištenje manualnom komunikacijom, kao i upotrebu raznih vizualnih didaktičkih sredstava.
- Treba izbjegavati priopćavanje važnih informacija dok dijete ne obrati pozornost na govornika.
- Valja osigurati značajan udio vizualne metode te što više auditivnih i vizualnih sredstava.

- Treba se značajno koristiti praktičnim radom u funkciji usvajanja vještina, jačanja volje i motivacije.
- Valja i kontinuirano pratiti emocionalni i socijalni razvoj djeteta oštećena sluha i ne dopustiti izolaciju djece.
- Poželjno je koristiti se pokretom kao nositeljem radnje za sve što se teže izražava govorom.
- Crtanje, slobodno ili tematski, olakšava razumijevanje.
- Djeci treba pružiti dovoljno vremena da počnu i završe započeto.
- Treba češće provjeriti je li dijete shvatilo uputu ili zadatak te mu dati povratnu informaciju.
- Odgajatelj treba biti dobro osposobljen za način rada s djecom oštećena sluha i spreman na suradnju sa surdopedagogom (logopedom), s kojom treba unaprijed planirati programske sadržaje i načine njihove realizacije.

Osim nastavnih procesa, važno je pri odgojno-obrazovnoj integraciji djece oštećena sluha u vrtić i školu organizirati i osigurati stručnu pomoć defektologa i srodnoga stručnog tima. Najbolje je integraciju započeti već u predškolsko doba.

U knjizi autorica Adinde Dulčić i Ljiljane Kondić (2002) naslova *Djeca oštećena sluha* možemo pronaći neke povijesne činjenice o počecima obrazovanja djece oštećena sluha:

- Prvi tragovi obrazovanja djece oštećena sluha javljaju se u Španjolskoj u 16. stoljeću, a benediktinac **Pedro Ponce de Leon** (1508. – 1584.) smatra se prvim učiteljem. Djecu je učio prvo pisati, a zatim pisanje povezuje s predmetima.
- Drugi poznati učitelj iz Španjolske bio je **Manuel Ramirez de Carrion** (1579. – 1652.). Svojim je učenicima govorio u tjele koristeći se pritom vibracijama na kostima glave.
- **Juan Pablo Bonet** (1579. – 1633.) napisao je prvu metodiku obrazovanja gluhih, koju je objavio u Madridu 1620. godine pod naslovom *O prirodi glasova i vještini učenja govora gluhoonijemih*. Njome je uveo ručnu abecedu i omogućio gluhim komunikaciju s okolinom.

- **Johann Konrad** ostvario je svoj utjecaj knjigom *Gluhi koji govore*, u kojoj je izložio metodu učenja govora za gluhe.
- **Charles Michel de l'Épée** osnovao je 1770. godine u Parizu prvu državnu ustanovu, što je bio početak sustavnoga rada na obrazovanju djece oštećena sluha.
- **Samuel Heinicke** u drugoj je polovici 18. stoljeća uveo i općepriznate metode za učenje djece oštećena sluha (kasnije su metode doživjele neke promjene).
- **Adalbert Lampé**, koji je i sam bio gluhonijem, osnovao je 1885. godine u Zagrebu prvu privatnu školu za gluhu djecu u kojoj se primjenjivala znakovna (mimička) metoda i pismo, a 1981. osnovan je, također u Zagrebu, Zemaljski zavod za odgoj gluhonijeme djece zaslugom **Izidora Kršnjavog**. Najzaslužniji za unapređenje surdološkoga⁹ rada u nas svakako je bio **Josip Medved**. Napisao je mnoge udžbenike i priručnike za rad s gluhonijemima. Njegovo je ime podignuto na europsku razinu.

Odgoj i obrazovanje djece s poteškoćama prije je bilo puno teže jer se primarni naglasak stavlja na samo oštećenje, a ne na ostale pojedinosti pa se stoga malo ljudi uspjelo uklopiti u okolinu. Postupno se na djecu s poteškoćama počelo gledati jednako kao i na djecu bez poteškoća, tj. kao na individualna i ravnopravna bića. Odgojno-obrazovnu integraciju, prema autoricama Dulčić i Kondić, možemo sagledavati na tri razine:

1. FIZIČKA se integracija ostvaruje uklanjanjem fizičke udaljenosti između djece s poteškoćama i djece bez poteškoća
2. FUNKCIONALNA integracija, kao viša razina, podrazumijeva zajedničko ostvarivanje nekih aktivnosti, a
3. SOCIJALNA se integracija ostvaruje u međusobnim kontaktima i u komunikaciji.

Doslovno značenje pojma **INTEGRACIJA** odnosi se na uključivanje i povezivanje dijelova u cjelinu. Tako i pojam odgojno-obrazovne integracije znači

---

⁹ SURDOLOGIJA – (lat. *surdus* = gluh) znanost je koja se bavi proučavanjem i liječenjem gluhih osoba. Jedna je od grana defektologije. (Dulčić i Kondić, 2002)

obuhvaćanje djece s poteškoćama u razvoju redovitim odgojno-obrazovnim sustavom. To ne znači potpuno odbacivanje specijalnih institucija jer je za dio populacije nužan i tretman u posebno prilagođenim ustanovama. Oni se odgajaju i obrazuju po modelu parcijalne integracije, što znači da dio programa ostvaruju u specijalnim školama pod posebnim uvjetima, a dio u redovitim školama (Dulčić i Kondić 2002).

Kada govorimo o prednostima i nedostacima specijalnih ustanova ovisno o poteškoći, svaka osoba ima svoje mišljenje. Neki argumenti u prilog odvajanju naglašavaju da su u specijalnim ustanovama osobe stručnije, prostor i oprema su kvalitetniji, čime se stvara veća mogućnost zadovoljenja svih dječjih potreba. S druge se strane iznose brojni argumenti u prilog odgojno-obrazovnoj integraciji, uključujući bogatije socijalno iskustvo, uklapanje u društvo svojih vršnjaka, prihvaćanje djeteta s poteškoćama od strane njegovih vršnjaka bez poteškoća i manja izoliranost. Uspješnost same integracije ovisi o prihvaćenosti od strane djetetovih vršnjaka i okoline.

U Hrvatskoj je, primjerice, utvrđeno (Oberman-Babić 1987; prema Dulčić i Kondić 2002) da u učenika bez poteškoća u razvoju prevladavaju pozitivni stavovi prema integraciji učenika s poteškoćama, ali uz prisutnost nesigurnosti, pri čemu učenice imaju povoljnije stavove od učenika. Uzelac (1989; prema Dulčić i Kondić 2002) je pak utvrdila da povoljnije stavove prema integraciji učenika s oštećenjem sluha imaju osobe koje su bolje informirane o njihovim problemima, osobe koje su imale više kontakta s osobama oštećena sluha te osobe koje su za integraciju bile bolje pripremljene, kao i one s višim stupnjem obrazovanja.

Kada govorimo o stavovima djece bez poteškoća koja su još uvijek u razvoju, smatramo da utjecaj na njihovo razmišljanje imaju i roditelji. Dulčić i Kondić u svojoj knjizi *Djeca oštećena sluha* (2002) iznose istraživanje iz 1994. godine tijekom kojega je Radovančić ispitivao stavove roditelja učenika oštećena sluha i roditelja učenika koji čuju prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika oštećena sluha. Uzorak je sastavljen od pedeset i četvero roditelja učenika oštećena sluha i jednako toliko roditelja učenika koji čuju, čija su djeca u to vrijeme zajedno pohađala redovitu osnovnu školu. Sljedeći su činitelji izolirani u uzorku:

- opći činitelj odbijanja odgojno-obrazovne integracije učenika oštećena sluha
- činitelj podcjenjivanja sposobnosti učenika oštećena sluha
- činitelj nesagledavanja povoljnih socijalizacijskih učinaka koje pruža odgojno-obrazovna integracija učenika oštećena sluha
- činitelj odbijanja bilo kakva modaliteta integracije učenika oštećena sluha.

Autor istraživanja zaključuje da je izmjena takvih stavova preduvjet pravilne odgojno-obrazovne integracije.

U Hrvatskoj su odgoj i obrazovanje djece s poteškoćama sastavni dio redovitoga programa te se ostvaruju uz individualne oblike rada.

Pravo na kvalitetno obrazovanje spada u osnovna dječja prava. Svjetska federacija gluhih (WFD) u dokumentu *Obrazovna prava djece* (2007) iznosi da se uskraćivanje prava na dostupnost kvalitetnoga obrazovanja gluhoj djeci može izjednačiti sa zlostavljanjem. Svjetska federacija gluhih ističe:

- Kao i svi ljudi, gluhi imaju prava na dostupnost kvalitetnoga obrazovanja.
- Gluhe su osobe ponajprije vizualna bića, čije su oči prozor u svijet informacija i znanja. Stoga znakovni jezik i vizualne strategije moraju biti dostupni gluhim osobama kao osnovno ljudsko pravo.
- Obrazovanje samo po sebi nije mjesto ili cilj, već kontinuirani cjeloživotni proces osposobljavanja pojedinca za stjecanje niza vještina koje će omogućiti razvoj neovisnoga, obrazovanoga, zaposlenoga, samoostvarenoga građanina koji sudjeluje i pridonosi vlastitoj zajednici i društvu u cjelini (Ivasović i Andrijević-Gajić 2008).

Odgojitelji i učitelji mogu znatno pridonijeti integraciji djece s teškoćama ako:

- unaprijed pobliže upoznaju prirodu djetetove smetnje, ali i njegove jake strane
- pripreme učenike u razredu na dolazak takva učenika
- predvide moguće reakcije djece

- utvrde djetetovo uvjerenje u vlastite sposobnosti učenja i njegove moguće reakcije na zadatke i okolinu (Zrilić 2013).

Da bi se dijete uspješno uključilo u redoviti odgojno-obrazovni sustav, odgojitelji se moraju cjeloživotno obrazovati te tako stjecati nove kompetencije i usavršavati postojeće. Mnogi odgojitelji rad s djecom s poteškoćama doživljavaju kao izazov i novi interes u radu. Odgojitelj treba biti osoba puna suosjećanja, empatije, razumijevanja, treba pružiti osjećaj sigurnosti i poštovanja djetetu s poteškoćama. Ne smijemo zaboraviti da je važno održavati kontakt s roditeljima i socijalnom sredinom u kojoj dijete živi. Odgojitelji trebaju biti spremni na rad sa stručnim suradnicima i ostalim odgojiteljima u ostvarenju što bolje integracije djece s poteškoćama.

Nagluhim učenicima i učenicima sa kohlearnim implantantom potrebno je osigurati uvjete za optimalno slušanje te provesti prilagodbe koje će im omogućiti ravnopravno sudjelovanje u nastavi, individualizirati pristup u provjeri znanja, pružiti stručnu pomoć i osigurati rehabilitaciju slušanja i govora (Ivasović i Andrijević-Gajić 2008).

Svako gluho dijete postane odrasla osoba, a većina smatra kako gluhe i nagluhe osobe nisu sposobne za rad u različitim zanimanjima, što nije točno. Sama gluhoća ne predstavlja prepreku za bavljenje raznim zanimanjima, premda Hrvatska, nažalost, kao i mnoge druge zemlje, sprječava gluhe i nagluhe osobe u odabiru zanimanja koja žele. Važno je takvim osobama da imaju veliku podršku svojih bližnjih kako bi ostvarili svoj san. Harry Lang (1994; prema Ivasović i Andrijević-Gajić 2008) istraživao je doprinos gluhih znanstvenika kroz povijest i utvrdio da je više od 700 gluhih i nagluhих osoba dalo značajan doprinos znanosti, a dvije trećine tih znanstvenika rođeno je gluho ili je oglušilo u prvih 6 godina života.

7. IGRA KAO POTICAJ

U knjizi autorice Mirjane Kutleša (2011) naslova *Program koji slijedi dječje sklonosti* možemo pronaći razne poticaje kroz igru za djecu s umjetnom pužnicom te razne primjere takvih igara koje će se iznijeti u nastavku. Igra je naravno i metoda i sredstvo rada s djecom, ali i glavni i jedini posao djeteta. Igrajući se veselo i neopterećeno, dijete treba:

1. Osvijestiti i stjecati slušna iskustva, što uključuje:
  - praćenje okolnih zvukova i njihovu identifikaciju
  - identifikaciju prisutnost ili odsutnost zvuka
  - povezivanje zvuka s ugodom ili neugodom
  - prepoznavanje i razlikovanje okolne buke: brujanja kućanskih aparata, strojeva, glazbala, prirodnih pojava, glasanja životinja i govora ljudi
  - oponašanje zvukove po intenzitetu, ritmu, trajanju, intonaciji
  - određivanje mjesta i udaljenosti zvuka
  - slušanje glazbe i pjevanje
  - bogato glasanje, pjevanje, sviranje raznih instrumenata, osluškivanje, slušanje i oponašanje zvukova
  - ponavljanje govornih izraza drugih osoba, čime se usvajaju govorni modeli za odgovarajuće situacije.
2. Razvijati govorni izraz.
3. Stjecati znanja i vještine.
4. Razvijati logičko mišljenje.
5. Pobuđivati maštu i kreativnost.
6. Razvijati raznolike interese.
7. Spoznati da govor zbližava ljude, gradi prijateljstvo i ljubav. (Kutleša 2011)

Vjerujem da se mnogi odgajatelji, roditelji i učitelji pitaju kako prići gluhome i nagluhome djetetu ili pak djetetu s tek ugrađenom umjetnom pužnicom, koje je još uvijek nervozno zbog svega što mu se iznenada dogodilo. Mnogi posežu za raznim seminarima i prezentacijama da bi se obrazovali za rad s djetetom, što je naravno vrlo važno za snalaženje u pojedinim situacijama. Ono što zasigurno znamo je da su gluha i nagluha djeca ili djeca s umjetnom pužnicom jednaka svoj drugoj djeci (djeci koja čuju) te da kao i sva druga djeca istražuju svijet kroz igru.

Svi smo u djetinjstvu imali omiljenu igru. Igra je osnovna aktivnost djeteta od najranije dobi, započinje igrom vlastitim tijelom (igrom prstima, istraživanjem vlastitoga tijela...) te se nastavlja do simboličke igre, igre u skupinama i igre s pravilima. Svi se slažemo u tomu da je igra vezana uz djetinjstvo. Kroz igru djeca uče, a time se i socijaliziraju te emocionalno i psihološki razvijaju.

Kada dijete s umjetnom pužnicom dođe u vrtić, njegovo uvođenje u čarobni svijet igre i druženja počinje već s prvim upoznavanjem s ostalom djecom. Pritom je, naravno, prvi dojam najvažniji. Upoznati se možemo na različite načine: igrom, plesom, recitiranjem ili postavljanjem fotografija na zid i svakodnevnim izgovaranjem svih imena i prezimena. U skupinama koje se sastoje samo od djece s umjetnom pužnicom, ali i u skupinama u koje su uključena djeca koja čuju, svi trebaju igrati sve igre i svi trebaju surađivati.

TKO JE MALEN, A TKO VELIK

- Na nekome mjestu u prostoriji označimo visinu djece, roditelja i odgojitelja. Na veliki papir polegnemo dijete i crtamo njegove konture, zatim papir stavimo na zid i obojimo. Djeca crtaju i imenuju dijelove tijela (Kutleša 2011).

LETI, SKAČE, PLIVA, HODA!

- Izgovaramo nešto istinito, moguće u stvarnome životu, a dijete treba izvesti izgovorenu radnju ako je ona moguća (npr. pljesnuti dlanovima ili poskočiti). Kada kažemo besmislicu, dijete ne treba ništa učiniti.

Primjer: riba pliva, pas leti, ptica leti, krevet hoda, čovjek hoda, leptir skače, avion leti... Cilj je ove igre razvoj slušno-verbalne pozornosti, razumijevanje govora i bogaćenje vokabulara (Posokhova 2010).

SLUŠNA IGRA SKRIVAČA

- Dok jedno dijete sjedi zatvorenih očiju, drugo se skriva negdje u prostoriji i proizvodi zvuk. Dijete otvara oči i traži prijatelja prema smjeru iz kojega dolazi zvuk (Posokhova 2010). Dijete ovom igrom razvija orijentaciju u prostoru i slušnu percepciju.

TIHO-GLASNO!

- Osoba udara dlanovima po stolu tiho, glasnije pa jako glasno. Dijete se kreće u skladu sa zvukovima: kada se čuje tiho lupkanje, hoda na vršcima nožnih prstiju. Pri glasnome lupkanju korača punim korakom. Pri jako glasnome lupanju trči. Moguća je igra s većom skupinom djece, ali je najbolje da hodaju u redu. Ovom igrom djeca razvijaju koordinaciju pokreta i osjećaja ritma (Posokhova 2010).

UHVATI GLAS

- Dijete treba pažljivo slušati i odrediti koje od izgovorenih riječi sadrže zadani glas. Izgovarajte pojedine riječi sa zadanim glasom. Kada dijete čuje određeni glas, treba ga „uhvatiti“. odnosno pljesnuti dlanovima. Kada glasa nema, ne plješće. Primjer: „Kada čuješ glas [š], zaplješći dlanovima: sok, šaka, mast, miš, list. Cilj je ove igre traženje određenoga glasa u riječima na temelju slušne percepcije (Posokhova 2010).

UHVATI SLOG

- Recite djetetu: „Izgovarat ću razne slogove. Kada začuješ slog [sa], pljesni dlanovima. Budi pažljiv/a i pokušaj zapamtiti koliko ću puta reći [sa].“ Zatim izgovarajte niz akustički bliskih slogova: [sa], [ša], [ca], [sa], [ča]. Kada dijete dobro reagira na zadani slog, pitajte: „Jesi li pažljivo slušao/la? Koliko sam puta izgovorio/la slog [sa]?“. Cilj je ove igre razvijati slušno pamćenje, slušnu pozornost i glasovnu analizu na razini sloga (Posokhova 2010).

PADA KIŠA

- Kada su tmurni, kišni dani, slušamo lupanje kiše o prozor ili u kanticu (*tap, tap, tap*) te pokušavamo imitirati ritam pljeskanjem ručicama ili bubnjanjem. Usto pratimo razne intenzitete. Možemo obraditi pjesmu *Pada kiša tap, tap, tap / pada kiša kap po kap*. Usto možemo osmisliti koreografiju uz slobodno kretanje po prostoriji (Kutleša 2011). Osim kiše, može nam se dogoditi i iznenadna grmljavina, koju možemo imitirati na drugačiji način. Cilj je pojačati slušnu percepciju te oponašati ritam i intenzitet.

RIBICE

- Obojimo jedan dulji papir u plavo i stavimo ga na stol da nam bude more. Izrežemo ribice u raznim bojama i stavimo ih u more koje smo izradili. Pjevamo pjesmicu o ribicama. Magnetičima možemo pecati ribice i postavljati djeci pitanja: „Tko ima ribu? Koliko imaš riba? Kakve je boje riba?“ Djeca mogu imitirati ribice tako da na zvuk trianglera plivaju, a na zvuk štapića rone (Kutleša 2011). Kroz ovu igru vježbamo pozornost i koncentraciju, prostornu orijentaciju i uočavanje boja.

SLIKOPRIČA

- Djeci možemo ponuditi razne slikopriče koje možemo staviti na pano i otkrivati sliku po sliku tijekom izražajnoga pričanja priče (važno je pritom

sporije izgovarati priču). Nakon odslušane priče razgovara se s djecom o onome što su upravo čuli. Djeca prepričavaju događaje u priči uz pomoć slika na panou. Ponavljanje slikopriče od djece zahtijeva koncentraciju i dobro izraženu slušnu percepciju. U suprotnome ne mogu shvatiti o čemu se radi, a ni kasnije izgovarati ono što su čuli.

Mnogo je igara kojima djecu potičemo na suradnju i druženje kroz koje uče, ali se i zabavljaju. Igra nam je osobito važna kada se radi o integraciji i socijalizaciji djeteta. Djeca se kroz igru upoznaju i zabavljaju te tako shvaćaju da nije važan aparatić kraj uha djeteta koje se s njima igra jer se i to dijete želi igrati i učiti.

ZAKLJUČAK

Poput djece koja čuju, i djeca s oštećenim sluhom imaju sva prava na bezbrižno i veselo djetinjstvo okruženo najmilijima i vršnjacima s kojima uče i razvijaju se. Razumljivo je da je svakome odgajatelju postupanje s djecom s oštećenim sluhom i poticanje njihove odgojno-obrazovne integracije izazov. Međutim, povjerenje odgajatelja u dijete i dječje sposobnosti omogućava tom djetetu da se osjeća sigurno i da se može razvijati. Pogrešno je misliti da su gluha djeca ograničena u svojim sposobnostima te se pretjerano zaštitnički odnositi prema njima. Takav stav usporava razvoj djece. Svaka osoba, pa tako i sam odgajatelj, treba znati da ključ sreće nije u tome da radimo ono što volimo, nego da volimo ono što radimo. Trebamo, dakle, svakome djetetu omogućiti da se razvija u svim pravcima koje ono želi. Odgajatelji i roditelji ne smiju podcjenjivati dijete oštećena sluha, nego trebaju biti njegovi vjerni prijatelji i podrška u trenucima kada su mu najpotrebniji. Najljepša je stvar koju možemo darovati djetetu mogućnost da čuje i da bude okružen svojim vršnjacima i prijateljima.

Cilj je ovoga rada prikazati dijete s oštećenim sluhom jednakim svoj ostaloj djeci. Dijete s oštećenim sluhom želi igru i djetinjstvo kakvo zaslužuje, bez isticanja jer ne čuje i ne govori. Nekadašnji se pristup promijenio te sada svaki roditelj može otići stručnjaku, koji mu treba uvijek biti na raspolaganju i odgovoriti na svako pitanje koje roditelj postavi. Uz pomoć postojeće tehnologije, a osobito umjetne pužnice, svakome se djetetu može omogućiti da čuje ptičicu s grane i smijeh svojih najdražih.

LITERATURA

1. Bradarić-Jončić, S. (2000.) Manualna komunikacija osoba oštećena sluha. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* Vol. 36 No. 2., str. 123 – 134.
2. Dječji vrtić SUVAG. <http://www.youblisher.com/p/782038-Djecji-vrtic-SUVAG/> (pristupljeno 7. svibnja 2016.).
3. Dulčić, A., Kondić, Lj. (2002.) *Djeca oštećena sluha*. Zagreb: Alinea.
4. Ivasović, V., Andrijević-Gajić, L. (2008.) *Gluho/nagluho dijete u redovnom obrazovnom sustavu: problem ili izazov?*. Zagreb: Hrvatski savez gluhih i nagluhih.
5. Kutleša, M. (2011.) *Program koji slijedi dječje sklonosti*. Zagreb: Poliklinika SUVAG.
6. O nama. SUVAG. Zagreb. <http://www.suvag.hr/> (pristupljeno 7. svibnja 2016.).
7. Posokhova, I. (2010.) *200 logopedskih igara*. Zagreb: Planet Zoe.
8. Prijeoperacijska obrada. SUVAG. Zagreb. <http://www.suvag.hr/prijeoperacijska-obrada/> (pristupljeno 7. svibnja 2016.).
9. Rulenkova, L. (2015.) *Kako malo gluho dijete nauči slušati i govoriti*. Zagreb: Poliklinika SUVAG.
10. Zrilić, S. (2013.) *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole*. Zagreb: Sveučilište u Zadru.

SLIKE

Slika 1: Umjetna pužnica. http://www.puznica.hr/images/ci_schema.jpg (pristupljeno 7. svibnja 2016.).

Slika 2: Jednoručna i dvoručna abeceda, <http://pravopis.hr/images/slova-3-4.jpg> (pristupljeno 7. svibnja 2016.).

PRILOG

Raspored posjeta Poliklinici SUVAG

POSJET STUDENTICE MAJE ALABER

Studij Predškolskog odgoja III. godina

Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

Ponedjeljak, 15.02.2016.

08,30 – 08,45	Dječji vrtić Poliklinike SUVAG i Služba za medicinsku rehabilitaciju djece predškolske dobi Uvodni razgovor S. Pirkić, prof. i B. Jukić, prof.
08,45 – 09,30	Rehabilitacijsko-edukacije aktivnosti u skupini djece sa slušno-govornim oštećenjem – Ružica Sakić, prof. (soba 6/prizemlje)
09,30 – 10,15	Glazbene stimulacije u skupini djece sa slušno-govornim oštećenjem (skupina Sakić) – Dubravka Mišetić, prof. (soba 8/I.)
10,45 – 11,30	Rehabilitacijsko-edukacijske aktivnosti u skupini djece sa slušno-govornim oštećenjem – Dragica Ivančić, prof. (soba 12/I.)
11,30 – 12,15	Stimulacije pokretom u skupini djece sa slušno-govornim oštećenjem (skupina Ivančić) – Dijana Merey Sarajlija, prof. (soba 6/II.)
12,15 – 12,45	Individualna slušno-govorna rehabilitacija – Helena Milković, prof. (soba 2/II.)

Voditeljica Službe za medicinsku
rehabilitaciju djece predškolske dobi:

Branka Jukić, prof.

Voditeljica Dječjeg vrtića
Poliklinike SUVAG:

Snježana Pirkić, prof.

U Zagrebu, 02. 02. 2016.

SAŽETAK

Na samome početku rada definirani su osnovni pojmovi oštećenja sluha (gluhoće i naglušosti) te njihova nastanka. Podrška djeci oštećena sluha danas je mnogo veća, a osobito se ostvaruje kroz ustanove kao što su Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ i Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG. Pojašnjavaju se osnove podrške kroz kohlearnu implantaciju i manualne oblike komunikacije s djecom oštećena sluha. U ovome se radu pojašnjavaju i osnovne odrednice rada Poliklinike SUVAG, odnosno verbotonalne metode, a uključen je i posjet samome vrtiću Poliklinike. Ovaj je rad ponajviše posvećen integraciji djece u zajednicu kojoj pripadaju, a posebna je pozornost posvećena vrtiću i pristupu odgajatelja i djece.

Ključne riječi: gluhoća/naglušost, integracija, kohlearna implantacija, verbotonalna metoda

SUMMARY

At the beginning of the paper the basic hearing impairment (deafness and partial deafness) terms are defined and their genesis explained. The support to children with hearing loss is much greater, and it is achieved via institutions such as Slava Raškaj Education Center and Polyclinic for the Rehabilitation of Listening and Speech SUVAG. The basics of support through cochlear implantation and manual forms of communication with children with hearing loss are explained. In this paper are also explained the guidelines of SUVAG Polyclinic practice, i.e. verbotonal method, and the visit to the Polyclinic's kindergarten is also included. This paper is mostly focused on the integration of children into the community that they belong to, and special attention is given to the kindergarten and to the approach of educators and children.

Key words: deafness and partial deafness, integration, cochlear implantation, verbotonal method